

## บทที่ 5

### บทสรุปและข้อเสนอแนะ

#### 5.1 บทสรุป

กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ แต่ในขณะเดียวกันกระบวนการก่อนที่จะทำผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้นั้นต้องผ่านกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ จนกระทั่งชั้นศาลที่มีผู้พิพากษาพิจารณาคดี กระบวนการต่างๆ แต่ละชั้นของกระบวนการยุติธรรมต้องใช้ระยะเวลาานาน ถึงแม้จะมีกระบวนการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวนหรือในชั้นศาล แต่หากผู้ต้องหาไม่มีเงินในการประกันตัว หรือติดเงื่อนไขประการอื่นที่ไม่สามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้ หากภายหลังปรากฏว่าบุคคลนั้นไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดจริง หรือการกระทำนั้นไม่เป็นความผิดแล้วถูกคุมขังเป็นเวลานาน การคุมขังผู้ถูกดำเนินคดีอาญาอาจไม่เป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามหลักแห่งข้อสันนิษฐานจนกลายเป็นลงโทษได้ ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมจะต้องให้ความคุ้มครอง ผู้ถูกดำเนินคดีอาญา ตามข้อสันนิษฐานนี้ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งคดีถึงที่สุด ทั้งนี้ด้วยการนำข้อสันนิษฐานนั้นมาใช้เป็นพื้นฐานแห่งการจำกัดอำนาจรัฐและวางกรอบในการใช้ดุลพินิจเพื่อป้องกันมิให้ใช้มาตรการบังคับดังกล่าวเบี่ยงเบนกลายเป็นการลงโทษ ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้น ขัดกับหลักรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

การที่รัฐเข้ามามีบทบาทในการจ่ายค่าทดแทนให้กับผู้เสียหายที่เกิดจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดนั้น เป็นการบรรเทาความเสียหายเบื้องต้น โดยการพิจารณาความเสียหายที่สามารถคำนวณเป็นเงินได้ หรือไม่สามารถคำนวณเป็นเงินได้ โดยวางหลักเกณฑ์การจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยในคดีอาญา ไว้ในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ค่าตอบแทนนั้นหมายถึงเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับเพื่อตอบแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นจากหรือเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นสำหรับค่าทดแทนของฝ่ายจำเลยนั้น หมายความว่ารวมถึงเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่จำเลยมีสิทธิได้รับเนื่องจากการตกเป็นจำเลยในคดีอาญา หรือถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีและปรากฏว่าคำพิพากษาถึงที่สุดใน

คดีนั้นฟังเป็นยุติว่ามีได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด<sup>1</sup> และได้ออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายละค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 เพื่อบัญญัติให้มีการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยปัจจุบันได้มีการเพิ่มจำนวนเงินในการจ่ายทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาให้มีความเป็นธรรมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ได้ให้คำนิยามของค่าทดแทนไว้ว่า เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่จำเลยมีสิทธิได้รับเนื่องจากการตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี ซึ่งในทางปฏิบัติตามพระราชบัญญัติที่ได้กำหนดการจ่ายค่าทดแทนเพียงเป็นเงินเท่านั้นจึงไม่ครอบคลุมถึง คำว่าประโยชน์อื่นใดที่จำเลยมีสิทธิได้รับเนื่องจากการตกเป็นจำเลยในคดีอาญา ซึ่งกว้างกว่าการจ่ายค่าทดแทนเป็นดั่งเงินเพียงอย่างเดียว จึงทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด ได้รับการเยียวยาไม่ตรงกับความต้องการหรือความเสียหายที่ตนได้รับเป็นผลให้ประชาชนขาดความศรัทธาในกระบวนการยุติธรรม นอกจากการเยียวยาโดยการจ่ายเป็นเงินตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวแล้ว ยังมีการเยียวยาโดยหากผู้เสียหายเป็นข้าราชการอยู่ก่อนถูกดำเนินคดีให้นำผู้เสียหายกลับสู่ฐานะเดิม หรือใกล้เคียงกับสถานะเดิมให้ได้มากที่สุด แต่ก็เป็นที่น่าต้องไปเรียกร้องตามคำสั่งทางปกครองมิชอบ แต่หากนำกรณีจำเลยที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดจนถูกปล่อยออกมาขอรับการเยียวยาในทางปกครองนั้นอาจติดเงื่อนไขบางประการที่ไม่สามารถเยียวยาให้กลับสู่ฐานะเดิมได้

กฎหมายค่าทดแทนคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่น บุคคลที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนในคดีอาญานั้น จะต้องเป็นบุคคลซึ่งถูกควบคุมตัวหรือกักขังก่อนศาลมีคำวินิจฉัยคดี และภายหลังบุคคลดังกล่าวได้รับคำวินิจฉัยตามกระบวนการพิจารณาปกติ หรือในการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ หรือการยื่นฎีกาในกรณีพิเศษว่ามีได้กระทำความผิด<sup>2</sup> จะเห็นได้ว่าบุคคลที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนในคดีอาญา

<sup>1</sup> มารุต บุคณา. (2550). *สิทธิพื้นฐานในคดีอาญา*. กรุงเทพฯ :วิญญูชน จำกัด. หน้า 111-112.

<sup>2</sup> คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2555). *โครงการแนวทางการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐ อันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 : กรณีศึกษาองค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทน*

จะต้องเป็นจำเลยที่ถูกควบคุมหรือกักขัง และภายหลังศาลมีคำวินิจฉัยว่ามีได้เป็นผู้กระทำความผิดอีก กรณีเป็นจำเลยที่ศาลพิพากษาแล้วว่าเป็นผู้กระทำความผิดแต่ต่อมาได้มีคำวินิจฉัยให้เพิกถอนคำวินิจฉัยเดิมและมีคำวินิจฉัยใหม่โดยกระบวนการปกติ หรือในการรื้อฟื้นคดีขึ้นใหม่ หรือการยื่นฎีกาในกรณีพิเศษ<sup>3</sup> การจ่ายค่าทดแทนยังรวมไปถึงผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมตัวก่อนที่ศาลจะมีคำวินิจฉัยคดีซึ่งต่อมาภายหลังมีคำวินิจฉัยว่าผู้นั้นไม่ได้กระทำความผิด<sup>4</sup>

ค่าทดแทนในคดีอาญาที่รัฐจ่ายให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือทายาทของบุคคลดังกล่าวในกรณีถูกควบคุมตัว ได้รับเงินในอัตราไม่น้อยกว่า 1,000 เยนแต่ไม่เกินกว่า 12,500 เยน ต่อระยะเวลาที่ถูกควบคุมตัว 1 วัน<sup>5</sup> นอกจากการจ่ายค่าทดแทนเป็นตัวเงินแล้วในกรณีที่จำเลยถูกบังคับโทษริบทรัพย์สินหากภายหลังศาลมีคำวินิจฉัยว่าบุคคลดังกล่าวมิได้เป็นผู้กระทำความผิดให้คืนทรัพย์สินที่ถูกริบหากทรัพย์สินดังกล่าวถูกจำหน่ายไปแล้วให้คืนเงินเท่ากับมูลค่าตามราคาท้องตลาดของทรัพย์สินนั้นๆ<sup>6</sup> และยังมีการประกาศโฆษณาว่ามีได้เป็นผู้กระทำความผิด โดยประกาศคำวินิจฉัยของศาลในหนังสือพิมพ์ เพื่อเป็นการเยียวยาชื่อเสียงของผู้ต้องสงสัยให้กลับสู่ฐานะเดิม<sup>7</sup>

สาธารณรัฐเกาหลีได้กำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าทดแทน ให้กับจำเลยผู้ถูกคุมขังอยู่ในระหว่างการพิจารณาในการพิจารณาคดีอาญาปกติหรือในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาพิเศษ หรือถูกคุมขังอยู่ในระหว่างอุทธรณ์ ฎีกา หรือการขอกระบวนการพิจารณาใหม่ และต่อมามีคำพิพากษาให้ยกฟ้องเพราะไม่ได้กระทำความผิด หรือเป็นผู้ถูกคุมขังอยู่ในระหว่างที่ขออุทธรณ์การบังคับโทษ<sup>8</sup> จะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์การจ่ายค่าทดแทนในประเทศเกาหลีมีเฉพาะบุคคลที่อยู่ในฐานะจำเลยเท่านั้น แต่สำหรับการเรียกค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญาก็ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การร้องขอค่าทดแทนค่าทดแทนจากคณะกรรมการค่าทดแทนที่อยู่ในสำนักงานอัยการจังหวัด<sup>9</sup>

ซึ่งค่าทดแทนที่จำเลยถูกคุมขังให้จ่ายในอัตรา วันละอย่างน้อย 5,000 วอน แต่ไม่เกินอัตราที่พระราชกฤษฎีกากำหนด และความเสียหายที่เกิดในกรณีต่างๆ เช่น ถูกบังคับโทษปรับ ให้ศาล

**และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา.** รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. หน้า 63.

<sup>3</sup>เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

<sup>4</sup>คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 64.

<sup>5</sup>คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 70.

<sup>6</sup>คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 71.

<sup>7</sup>คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 82-83.

<sup>8</sup>คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 90.

<sup>9</sup>คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 39.

พิพากษาให้คืนค่าปรับ<sup>10</sup> การเยียวยาความเสียหายโดยการประกาศคำพิพากษา เรื่องค่าทดแทนในราชกิจจานุเบกษา และการประกาศในหนังสือพิมพ์รายวันอันเป็นการแก้ไขเยียวยาด้านชื่อเสียงให้กับจำเลย<sup>11</sup> จะเห็นได้ว่าประเทศเกาหลีมีการเยียวยาความเสียหายให้กับผู้ที่ได้รับความเสียหายที่เกิดจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดโดยจ่ายเป็นเงินและเยียวยาทางด้านชื่อเสียงโดยการประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งการเยียวยานั้นผู้เสียหายอาจจะยังไม่ได้รับการชดเชยในสิ่งที่เขาต้องเสียไปเนื่องจากการต้องอยู่ในบังคับของกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดของรัฐ

จะเห็นได้ว่าในประเทศญี่ปุ่นและประเทศเกาหลีให้ความสำคัญของชื่อเสียงที่เสียไปของผู้เสียหายที่เงินไม่สามารถชดเชยได้จึงได้มีการกำหนดให้เยียวยาด้านชื่อเสียงโดยการประกาศในราชกิจจานุเบกษา หรือในหนังสือพิมพ์ในส่วนของความเสียหายด้านหน้าที่การงานของผู้เสียหายที่เคยรับราชการก่อนมีความพิพากษาให้จำคุกจนต้องถูกไล่ออกจากการนั้นในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีคณะกรรมการพิจารณาช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนดังกล่าว

จากกรณีตัวอย่าง การพิจารณาการจ่ายค่าทดแทนให้กับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับ ความเสียหายจะครอบคลุมไปถึงตั้งแต่เริ่มการได้รับความเสียหายในชั้นพนักงานสอบสวน (ยกเว้นราชอาณาจักรไทย) จนกระทั่งได้รับความเสียหายในฐานะจำเลย จนจบกระบวนการยุติธรรม และยังรวมไปถึงจำเลยที่ถูกศาลพิพากษาคัดสินให้รับโทษหรือการรอการลงโทษไปแล้ว แต่ผลปรากฏว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดให้ได้รับค่าทดแทนจากความเสียหายนั้น โดยรัฐจ่ายให้กับผู้ที่เสียหายเป็นตัวเงินคำนวณจากความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงและความคาดเดาว่าผู้เสียหายน่าจะได้รับการเยียวยาเพียงพอแก่ความเสียหายที่เกิดขึ้น ถึงแม้ว่าบางประเทศมีการเยียวยาผู้เสียหายโดยการประกาศราชกิจจานุเบกษาและลงหนังสือพิมพ์รายวัน ก็ยังไม่เพียงพอกับความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะความเสียหายบางประเภทเงินหรือการเยียวยาที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่สามารถทดแทนได้

มลรัฐ New York ในประเทศสหรัฐอเมริกา จ่ายให้เป็นเงินและมีการเยียวยาจำเลยหากพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จะได้รับคำพิพากษาว่าบริสุทธิ์และได้รับการอภัยโทษ กรณีความเสียหายที่เกิดจากผลกระทบจากการถูกดำเนินคดีอาญาจนถูกลงโทษ ไล่ออกจากการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็จะสั่งให้ส่วนราชการนั้นเพิกถอนคำสั่งหรือการกระทำที่ไม่เหมาะสมที่ก่อให้เกิดความเสียหาย และทำให้การกระทำดังกล่าวเป็นโมฆะและไม่มีผลตั้งแต่ต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการเยียวยาผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดนั้น ยังไม่สามารถทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นได้เท่ากับความเสียหายที่ได้รับเงิน

<sup>10</sup> คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 91-92

<sup>11</sup> คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 94

ที่รัฐจ่ายให้ยังไม่เพียงพอกับผลกระทบที่ได้รับเท่าที่รัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิไว้ เป็นผลให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดต้องได้รับผลร้ายไปตลอด โดยเฉพาะบุคคลที่เคยทำงานได้เงินเดือนทุกเดือนได้เงินโบนัส ได้ค่าอื่นๆ แต่หลังจากได้รับผลกระทบดังกล่าวจนถูกไล่ออก รัฐเพียงแค่จ่ายค่าทดแทนเพียงเงินหนึ่งก้อนซึ่งไม่สามารถเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด

การที่บุคคลคนหนึ่งอยู่ในสังคมมีครอบครัวต้องดูแลมีสังคมการทำงาน สังคมเพื่อน สังคมครอบครัว ต้องมาถูกจำคุกในสิ่งที่ตัวเองไม่ได้กระทำ เมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมก็มีความหวังว่าจะได้รับความยุติธรรมตามคำจำกัดความของคำว่ายุติธรรม แต่ผลที่เกิดขึ้นกลับเป็นการไม่ได้รับความยุติธรรม จนผลกระทบที่ได้รับนั้นยากต่อการเยียวยา ซึ่งตามกระบวนการที่บัญญัติไว้ให้เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมปฏิบัติตามนั้น อาจเป็นขั้นตอนที่ยังไม่ครอบคลุมรัดกุมจนเป็นช่องว่างให้ผู้ที่ปฏิบัติงาน ทำงานอย่างไม่เป็นธรรมทั้งนี้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมนอกจากจะปฏิบัติตามขั้นตอนที่ถูกต้องแล้ว ยังต้องมีจิตสำนึกของความเป็นธรรมควบคู่ไปด้วย เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมที่มีทั้งขั้นตอนการปฏิบัติงานกับเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม มียุติธรรมตามคำจำกัดความที่ได้นิยามไว้

## 5.2 ข้อเสนอแนะ

การเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด โดยการจ่ายเป็นเงินในทุกกรณีนั้น ไม่สามารถชดเชยความเสียหายให้ตรงกับความต้องการของผู้เสียหายได้ เป็นเพียงการจ่ายเงินของรัฐเพื่อปลอบขวัญให้กับผู้เสียหายมากกว่าการเยียวยาให้กลับสู่ฐานะเดิมของผู้เสียหาย เนื่องจากเงินที่จ่ายให้กับผู้เสียหายนั้นเป็นเงินเพียงก้อนเดียว ซึ่งไม่สามารถเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด ผู้วิจัยเห็นว่าในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดโดยมิใช่ตัวเงิน นั่นก็คือการเยียวยาในด้านชื่อเสียงและในด้านหน้าที่การงาน ทั้งนี้จากการศึกษาพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 พบว่าในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวยังมีได้มีการบัญญัติถึงการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้ง 2 ด้านที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ซึ่งมีเพียงการเยียวยาโดยการจ่ายเงินเพียงเท่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่ายังไม่เป็นการเพียงพอต่อผลกระทบที่ผู้เสียหายหรือจำเลยผู้บริสุทธิ์ได้รับ จึงมีข้อเสนอแนะบางประการ ดังต่อไปนี้

### 1. การเยียวยาในด้านชื่อเสียง

การเยียวยาผู้เสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด โดยการจ่ายเป็นเงินเพียงอย่างเดียวตามหลักเกณฑ์ที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งยังไม่เป็นการเพียงพอที่จะเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ใน

การนี้การเยียวยาความเสียหายที่คืนนั้นต้องถึงขนาดผู้เสียหายกลับสู่ฐานะเดิมก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งในต่างประเทศนั้นได้มีการเยียวยาผู้เสียหายในด้านชื่อเสียงโดยการประกาศโฆษณา คำวินิจฉัยของศาลเกี่ยวกับการกำหนดค่าทดแทนในหนังสือพิมพ์เพื่อวัตถุประสงค์ในการเยียวยาชื่อเสียงให้กลับคืนดี ซึ่งกระบวนการประกาศโฆษณานั้นเป็นการใช้อำนาจของศาลในการสั่งให้ดำเนินการในประเทศไทยการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด จะมีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะ โดยการพิจารณาค่าเสียหายอยู่ที่คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาอยู่แล้ว ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของความเสียหายด้านชื่อเสียง ซึ่งเห็นว่าประเทศไทยมีกฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายในกรณีดังกล่าวอยู่แล้ว จึงควรที่จะเพิ่มช่องทางการเยียวยาในด้านชื่อเสียงโดยการประกาศโฆษณาคำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนฯ ที่ว่าจำเลยสมควรได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนเงินเท่าไรนั้น โดยการประกาศคำวินิจฉัยอย่างย่อในราชกิจจานุเบกษาและในหนังสือพิมพ์ที่ผู้ยื่นคำร้องขอเป็นผู้เลือกไม่เกิน 3 ฉบับๆ ละไม่น้อยกว่า 1 ครั้ง ได้ภายในกำหนดระยะเวลา 2 เดือนนับแต่วันที่คำวินิจฉัยในเรื่องค่าทดแทนในคดีอาญาถึงที่สุด และต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทางในการเยียวยาอีกทางหนึ่งคือการใช้ดุลยพินิจของผู้พิพากษาในการสั่งให้ประกาศราชกิจจานุเบกษาหรือประกาศหนังสือพิมพ์เรื่องการจ่ายค่าทดแทนให้กับจำเลยที่ได้รับความเสียหาย ในกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด ซึ่งหากประเทศไทยให้ความสำคัญกับความเสียหายด้านชื่อเสียงดังกล่าว ควรมีการนำเสนอ แนวทางการเยียวยาความเสียหายโดยการประกาศค่าทดแทนที่จำเลยได้รับลงในราชกิจจานุเบกษาหรือหนังสือพิมพ์รายวันให้กับผู้พิพากษาเพื่อเป็นแนวทางในการใช้ดุลยพินิจต่อไป

## 2. การเยียวยาด้านหน้าที่การงาน

กรณีที่บุคคลถูกดำเนินคดีอาญา จนเป็นเหตุให้ถูกดำเนินการทางวินัยอย่างร้ายแรงถึงขนาดไล่ออกจากราชการ ต่อมาภายหลังศาลอาญายกฟ้องเนื่องจากพยานเท็จ ทำให้ได้รับความเสียหายด้านโอกาสความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการ ความเสียหายที่ก่อให้เกิดผลกระทบกับผู้เสียหายมากที่สุด และเป็นความเสียหายที่เงินไม่สามารถเยียวยาให้กลับสู่ฐานะเดิมได้ จากการศึกษาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากคำสั่งที่ปกครองโดยไม่ชอบนั้น และถูกลงโทษโดยฐานความผิดไล่ออก ภายหลังพิสูจน์ได้ว่าไม่ได้กระทำความผิด หรือคำสั่งนั้นเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบตามกฎหมาย การเยียวยาในปัจจุบันอยู่ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 โดยให้อำนาจคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรม (ก.พ.ค.) ในการเยียวยาเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม โดยใช้กระบวนการทางปกครองเพื่อช่วย

ให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายกลับเข้าทำงานในตำแหน่งเดิม ผู้วิจัยเห็นว่าประเทศไทยมีกระบวนการเยียวยาผู้เสียหายที่เกิดจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม และกฎหมายที่เยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากคำสั่งทางปกครองโดยไม่ชอบ ถึงแม้ว่ากฎหมายทั้งสองฉบับมีเป้าหมายเดียวกันคือการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากกระบวนการของรัฐ แต่กฎหมายทั้งสองฉบับนี้ต่างก็มีข้อจำกัดในการให้ความช่วยเหลือ หากสร้างการเชื่อมโยงระหว่างกฎหมายทั้งสองให้สามารถดำเนินการร่วมกันได้ จะเพิ่มประสิทธิภาพในการเยียวยาให้สามารถเยียวยาได้ตรงกับความต้องการและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

การเชื่อมโยงกฎหมายดังกล่าวโดยการจัดทำบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding - Mou) ระหว่างหน่วยงานรักษาการตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 เพื่อเป็นการร่วมมือกันในการช่วยเหลือผู้เสียหายระหว่างคณะกรรมการตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และคณะกรรมการตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 โดยความร่วมมือของคณะกรรมการฯ ทั้งสองคณะจะพิจารณากันวันเว้นวันกรณีที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดนั้นไม่ได้รับการเยียวยาให้ได้รับการเยียวยาตามสมควรทั้งในด้านการรับเงินค่าทดแทนและในด้านการรับกลับเข้าทำงาน

กระบวนการนำจำเลยที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดและต้องถูกลงโทษทางวินัย (ไล่ออก) เนื่องจากถูกดำเนินคดีอาญาจนกระทั่งถูกจำคุก แต่ปรากฏว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด เมื่อผู้เสียหายถูกไล่ออกเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดแล้ว ในส่วนของการถูกไล่ออกเป็นส่วนของคำสั่งทางปกครองซึ่ง สำนักพิทักษ์ระบบคุณธรรม (ก.พ.ค.) มีหน้าที่กำหนดระเบียบเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายโดยพิจารณากโทษและสั่งให้กลับเข้ารับราชการ เยียวายเงินเดือนทั้งหมดที่ควรได้รับถ้ายังอยู่ในราชการ รวมทั้งสิทธิประโยชน์อื่นๆ ทั้งนี้ในกรณีศาลปกครองเมื่อศาลเพิกถอนคำสั่งโดยให้มีผลย้อนหลังตั้งแต่วันที่มิคำสั่งหน่วยงานต้นสังกัดต้องบรรจุกลับในตำแหน่งเดิมหรือตำแหน่งที่เทียบเท่า และต้องได้รับการเยียวยาเงินเดือนเช่นเดียวกับยังอยู่ในราชการ<sup>12</sup>

ในประเทศไทยได้มีการเยียวยาผู้ที่ได้รับกระทบจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดโดยพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

<sup>12</sup>รุ่งนภา ธรรมมา. (2555). *การเยียวยาความเสียหายแก่ข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ถูกลงโทษทางวินัยโดยคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. หน้า 88

พ.ศ. 2544 ได้มีการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบด้านการทำงานโดยจ่ายเป็นเงิน เรียกว่าค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ระหว่างถูกดำเนินคดีซึ่งก็คือเงินที่อาจทำมาหาได้ระหว่างถูกดำเนินคดีแต่ไม่ได้หมายรวมถึงหน้าที่การงานที่ต้องเสียไปซึ่งอาจทำมาหาได้ในอนาคต หรือตำแหน่งหน้าที่ การงาน จากการศึกษาพบว่า การเยียวยาในด้านหน้าที่การงานมีอยู่ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ได้มีการกำหนดแนวทางการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบจากคำสั่งทางปกครองไว้ในหลายมาตรา เช่น การเยียวยาตามมาตรา 71 กรณีศาลมีคำพิพากษาให้เพิกถอนคำสั่งแต่งตั้ง โดยตั้งนำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อสั่งการ และการเยียวยาความเสียหายให้ผู้อุทธรณ์ตามมาตรา 120 หรือผู้ร้องทุกข์ตามมาตรา 124 ซึ่งกำหนดให้ ก.พ.ค. มีอำนาจเยียวยาเฉพาะกรณีที่ ก.พ.ค. มีคำวินิจฉัยให้แก่ไข ยกเลิก หรือเปลี่ยนแปลงคำสั่ง และหาก ก.พ.ค. มีคำวินิจฉัยให้ยกเลิก แก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งในภายหลังแล้ว ผู้อุทธรณ์หรือผู้ร้องทุกข์นั้นได้รับการเยียวยาเมื่อผู้นั้นเป็นผู้สุจริต หรืออาจมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดแต่ไม่ถึงกับเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรงได้ โดยพระราชบัญญัติฯ ได้กำหนดแนวทางการเยียวยาความเสียหายไว้เป็นการเฉพาะแล้วแนวทางการเยียวยาในด้านหน้าที่การงานสามารถใช้กฎหมายที่มีอยู่แล้ว ทั้งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 นำมาเชื่อมโยงให้เกิดประโยชน์

จากมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 “ค่าทดแทน” หมายความว่า เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่จำเลยมีสิทธิได้รับเนื่องจากการตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี และปรากฏว่าคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีนั้นฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดได้ให้สิทธิการทดแทน โดยให้ประโยชน์อื่นใดนอกจากตัวเงินแล้ว แต่ยังคงขาดการนำกฎหมายที่มีอยู่ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบพระราชบัญญัตินี้ เพิ่มช่องทางการทดแทนอื่นที่มีใช้ตัวเงินให้กับผู้ที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทน โดยการประสานงานกันระหว่างองค์กรเพื่อร่วมกันเยียวยาผู้ที่ได้รับความเสียหาย

เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายที่เกิดจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดให้ได้รับการทดแทนที่ตรงกับความต้องการ ผู้วิจัยเห็นว่ามาตรการการเยียวยาผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดนั้น เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ประเภทของค่าทดแทนความเสียหายที่ไม่สามารถคำนวณเป็นเงินได้ ให้ได้ทำงานประจำและได้รับเงินเดือนได้รับเงินพิเศษต่างๆ ต้องถูกไล่ออกจากงานนั้นรัฐต้องช่วยเหลือ โดยการเข้าไปเป็นผู้รับรองบุคคลนั้นเพื่อให้สถานที่ทำงานเดิมหรือสถานที่ทำงานใหม่มั่นใจและรับเข้าทำงาน ซึ่งการเยียวยาโดยมิใช่ตัวเงินประเภทนี้นอกจาก



จะประหยัคงบประมาณแผ่นดินในการที่จะต้องจ่ายให้กับผู้เสียหายดังกล่าวแล้ว ยังตอบสนองความต้องการของผู้เสียหายได้เป็นอย่างดี เป็นการเยียวยาแบบกลับสู่ฐานะเดิมก่อนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและเป็นการเยียวยาความเดือดร้อนในระยะยาว โดยรัฐเยียวยาความเสียหายต้องคำนึงถึงกระบวนการทางกฎหมาย รวมถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของรัฐ

จากการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับความเห็นของอาจารย์ณรงค์ ใจหาญ “หากความผิดพลาดที่เกิดจากกระบวนการยุติธรรม โดยตำรวจ อัยการ ศาล มีเหตุอันควรเชื่อว่าเกิดจากความผิดพลาดแต่ที่จริงแล้ว ตำรวจ อัยการ ศาล ได้ทำตามกระบวนการแล้ว รัฐต้องมารับผิดกับบุคคลที่เสียหาย เรียกว่า เขื่อในกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด ควรได้รับการชดเชย โดยการเป็นค่าสูญเสียโอกาสในการทำงาน”<sup>13</sup>

ผลการวิจัยพบว่า ความเสียหายด้านชื่อเสียง และความเสียหายด้านหน้าที่การงาน เป็นความเสียหายที่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายมากที่สุด และเป็นความเสียหายที่เงินไม่สามารถเยียวยาให้กลับสู่ฐานะเดิมได้ กระบวนการเยียวยาในประเทศไทยควรให้ความสำคัญกับความเสียหายที่เกิดขึ้น และพัฒนาการเยียวยาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

---

<sup>13</sup> ณรงค์ ใจหาญ บทสัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2561 ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์